

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка

І. С. ПОПОВИЧ

**ТЕОРЕТИЧНА І ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ У ВИМІРАХ
НАУКОВИХ ПАРАДИГМ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

(до семінарських, практичних занять та самостійної роботи для підготовки
здобувачів третього (доктора філософії)
освітньо-наукового рівня)
за спеціальністю 053 Психологія (05 Соціальні та поведінкові науки)

Київ 2023

Рекомендовано вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України від 19 червня 2023 року протокол № 6.

Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм: методичні рекомендації (рукопис). Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 54 с.

Автор-укладач:

Попович І. С. – доктор психологічних наук, професор, старший науковий співробітник відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Рецензенти:

Прохоренко Л. І. – докторка психологічних наук, професорка, директорка Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Плох В. В. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри загальної психології Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна МОН України.

Методичні рекомендації (до семінарських і практичних занять та самостійної роботи для підготовки здобувачів третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня) спеціальності 053 Психологія (05 Соціальні та поведінкові науки) розроблено з метою надання допомоги та окреслення вектору самостійної роботи здобувачів третього освітньо-наукового рівня згідно навчального плану спеціальності. Методичні рекомендації об'єднали навчальну програму курсу, переліку практичних завдань, види та форми самостійної роботи, тестові завдання, список рекомендованої літератури, яку склали основна та допоміжна для підготовки до екзамену. Освітня компонента «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм» спрямована на опанування вихідних положень, системи понять і уявлень теоретичної і прикладної психологічної науки, засвоєння форм та методів роботи психолога-дослідника. Запропоновані методичні рекомендації для здобувачів третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня спеціальності 053 Психологія (05 Соціальні та поведінкові науки).

ЗМІСТ

ОПИС ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ	4
Компетентності та програмні результати навчання	7
ПРОГРАМА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ	10
Модуль 1. Теоретична психологія у вимірах наукових парадигм	10
Модуль 2. Прикладна психологія у вимірах наукових парадигм	13
ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	18
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	31
Тестові завдання	33
Питання до екзамену	38
Критерії оцінювання	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44

ОПИС ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

«Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм» – складає змістове ядро групи фундаментальних освітніх компонент спеціальності 053 Психологія третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня. Освітня компонента «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм» (ОК «ТППВНП») спрямована на опанування ключових парадигм теоретичної і прикладної психологічної науки, засвоєння форм та методів роботи психолога-дослідника. ОК «ТППВНП» знайомить здобувачів з сучасним станом психологічної науки в Україні, акцентує увагу на актуальних дослідженнях українських і зарубіжних вчених. Запропонована програма освітньої компоненти дозволяє здобувачам опанувати два модулі, які є поєднанням теоретичної і прикладної проблематики сучасної психології. У межах вивчення ОК «ТППВНП» здобувачі третього рівня зможуть розглянути важливі складові науково-пошукової діяльності і організації роботи психолога-дослідника.

Мета освітньої компоненти: формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня системи понять, уявлень про науково-категорійний апарат психологічної науки, теоретико-методологічні засади організації та проведення наукових психологічних досліджень.

Завдання освітньої компоненти:

1. Ознайомлення з теоретико-методологічними засадами сучасної психологічної науки.
2. Ознайомлення здобувачів з ключовими парадигмами психологічної науки, з сучасними напрямками розвитку прикладної психологічної науки в Україні та світі.
3. Формування уявлень про методологію психології як інтегральний науковий психологічний напрям.

4. Розвиток уміння використовувати здобуті знання з теоретичної і прикладної психології у дослідженнях, проводити науковий пошук і здійснювати розв'язання наукової проблеми.
5. Розвиток soft skills психолога-дослідника, вміння теоретично обґрунтовувати наукову проблему, релевантно визначати психодіагностичний інструментарій, згідно емпіричної картини дослідження.

Міждисциплінарні зв'язки ОК «ТППВНП» визначаються на основі програмних результатів. Належну роль відведено творчому і науково-пошуковому мисленню дослідника. Сфокусовано увагу на формуванні компетенцій пошуку, опрацювання, аналізування та синтезування професійно важливих знань із різних джерел на основі сучасних методологій наукової діяльності та інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій. Особливе значення відведено компетенціям переосмислювати, конструювати, моделювати і створювати нові теоретичні моделі у вимірах наукового пошуку. Акцентовано увагу на операціоналізації і впровадженні отриманих теоретичних та практичних знань у прикладний результат наукового дослідження. Компетентність дослідника у часі – наступна важлива складова, формуванню якої приділено увагу програмою ОК «ТППВНП».

Організація, змістові складові, мета, завдання і політика вивчення викладені у силабусі ОК «ТППВНП».

Вивчення освітньої компоненти об'єднало лекційні і практичні заняття, які можуть проводитися в аудиторному, дистанційному чи змішаному форматах з застосуванням мультимедійних засобів та доцільних застосунків до опанування конкретної теми. Важливою складовою опанування освітньої компоненти є самостійна робота. Самостійна робота здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня є індикатором налаштованості на науково-пошукову роботу, демонструє сформованість зовнішньої і внутрішньої мотивації, дозволяє з'ясувати творчий та проблемно-пошуковий підхід до виконання завдань.

Усі практичні заняття оцінюються згідно шкали, яка запропонована у силабусі освітньої компоненти. Застосовано нові форми оцінювання: захист індивідуальних завдань у контексті теми дослідження і колегіальне оцінювання. Здобувачі залучаються до модерування практичних занять. Підсумковий контроль має місце під час екзаменаційної сесії, формою контролю є екзамен.

Освітня компонента «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм» розрахована на 90 години, з яких лекційний курс – 16 годин, практичний курс – 16 годин, 58 годин – самостійна робота.

КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вивчення освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм» спрямовано на формування таких **програмних компетентностей**:

Інтегральна компетентність:

- здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної, у тому числі дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних психологічних знань та професійної психологічної практики.

Загальні компетентності:

- здатність проводити дослідження на відповідному рівні на основі системного наукового світогляду;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність), розробляти та реалізувати інноваційні проєкти, включаючи власні дослідження;
- здатність розробляти та управляти проєктами.

Фахові компетентності спеціальності:

- здатність виокремлювати, систематизувати, розв'язувати та прогнозувати актуальні психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, соціальних груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження;
- здатність до професійної діяльності у галузі прикладної психології та ефективного надання психологічних послуг.

Програмні результати навчання:

- здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел на основі сучасних методологій наукової діяльності та інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій;
- знати та переосмислювати існуючі та \ або створювати (за потреби) нові теоретичні моделі та психологічні підходи до аналізу й інтерпретації одержаних результатів наукового дослідження;

- уміти створювати та впроваджувати інноваційно-дослідницькі проекти у різних сферах суспільного життя, включаючи власні дослідження;
- виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, соціальних груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження;
- володіти навичками надання професійної психологічної допомоги у різних життєвих ситуаціях.

Програмні результати навчання, методи викладання і навчання, форми оцінювання подано в табл. 1.

Таблиця 1

Зв'язок програмних результатів навчання, методів викладання і навчання та форм оцінювання

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел на основі сучасних методологій наукової діяльності та інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій	Лекція; демонстрація; практична робота; опрацювання джерельної бази дослідження	Вибірковий усний; колегіальне оцінювання
Знати та переосмислювати існуючі та \ або створювати (за потреби) нові теоретичні моделі та психологічні підходи до аналізу й інтерпретації одержаних результатів наукового дослідження	Лекція; демонстрація; практична робота; індивідуальні презентації, що відображають логіку методологічного мислення в контексті дослідження	Захист індивідуальної роботи; колегіальне оцінювання
Уміти створювати та впроваджувати інноваційно-дослідницькі проекти у різних сферах суспільного життя, включаючи власні дослідження	Лекція; демонстрація; практична робота; індивідуальні презентації, що відображають логіку методологічного	Колегіальне оцінювання

	мислення в контексті дослідження	
Виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, соціальних груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження	Лекція; демонстрація; практична робота; опрацювання джерельної бази дослідження	Вибірковий усний; колегіальне оцінювання
Володіти навичками надання професійної психологічної допомоги у різних життєвих ситуаціях	Лекція; демонстрація; практична робота; участь у практикумі; опрацювання психологічних тестів	Колегіальне оцінювання; підсумкове оцінювання

Знання, опановані в межах зазначеної освітньої компоненти, будуть корисними для проведення науково-дослідних робіт, для розширення власного та професійного світогляду.

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ У ВИМІРАХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ

Тема 1. Теоретико-методологічні аспекти сучасної психологічної науки.

План:

1. Методологія сучасної психології.
2. Науково-категорійний апарат психологічної науки.
3. Співвідношення сучасної психологічної науки і практики.
4. Ключові парадигми психології.
5. Апробація методів психологічного дослідження.

Методологічні вектори розвитку сучасної психології. Науково-категорійний апарат сучасної психологічної науки. Вітчизняна і зарубіжна психологічна наука. Методи, засоби, принципи, регулятори, орієнтації, категорії та поняття психології. Верифікована система принципів психологічної науки. Структурні рівні методологічного знання. Теорія, ідея і концепція. Описові, пояснювальні, каузальні, робочі гіпотези. Методологічний підхід у психології. Особистісний підхід. Віковий підхід. Індивідуальний підхід. Діяльнісний підхід. Системний підхід. Співвідношення сучасної психологічної науки і практики. Академічна психологія. Психологія як прикладна наука. Практична психологія. Психотехнології як розділ психології. Основні структурні компоненти сучасної психологічної науки. Ключові парадигми психології. Позитивістська (природничо-наукова), гуманітарна, цільова (теологічна) і духовна парадигми. Духовність людини – постійна необхідність спричиняти перемогу добра над злом у конкретному вчинку й у всьому складі особистості.

Апробація методів психологічного дослідження. Психометричні параметри. Валідизація. Надійність. Незалежна змінна. Залежна змінна.

Тема 2. Природничо-наукова парадигма психології

План:

1. Принципи природничо-наукової парадигми.
2. Психоаналіз у вітчизняній та зарубіжній психології.
3. Розвиток психоаналітичних теорій. Теорії глибинної психології.
4. Прикладний аспект індивідуальної психології.

Природничо-наукова парадигма психології. Принципи природничо-наукової парадигми. Психоаналіз у вітчизняній та зарубіжній психології. Психоаналіз Зигмунда Фрейда. Доктрина психічного детермінізму. Роль неусвідомлених процесів у формуванні мислення та поведінки. Три основні інстанції структури психіки людини: 1) «Ід» (id) – «Воно»; 2) «Его» (ego) – «Я»; 3) «Суперего» (Superego) – «Над-Я». Два види людських бажань: лібідо і танатос. Захисні механізми. Витіснення. Заперечення. Формування захисної реакції. Проекція. Інтелектуалізація. Заміщення. Розвиток психоаналітичних теорій. Індивідуальна психологія А. Адлера. Стадії психосоціального розвитку З. Фрейда. Вісім стадій розвитку ідентичності за Е. Еріксоном. Теорії глибинної психології. Аналітична психологія Карла Густава Юнга. Его-психологія (Анна Фрейд, Хайнц Гартманн, Еріх Еріксон та ін.). Теорія об'єктних відносин (Мелані Кляйн, Рональд Фейрнберн, Дональд Віннікот, Майкл Балінт, Отто Кернберг, Едіт Якобсон та ін.). Селф-психологія (психологія самості) Хайнца Кохута, Джозефа Ліхтенберга, Денієла Нормана Штерна, Маргарет Малер. Структурний психоаналіз та психоаналітична герменевтика Жака Лакана, Альфреда Лоренцера, Поля Рікера. Кататимно-імагінативна психотерапія (символдрама) Ханскарла Лейнера. Гіпнотерапія та аутотренінг Мілтона Еріксона та Йогана Генріха Шульца. Концепція духовного несвідомого Віктора Еміля Франкла та психосинтез Роберто Ассаджіолі. Соціальний та гуманістичний психоаналіз Карен Хорні, Еріха Фромма, Гаррі Стека Саллівана.

Прикладний аспект індивідуальної психології. Старша дитина. Єдина дитина. Друга (середня) дитина. Остання дитина (наймолодша). Методика «Ранні спогади». Контент-аналізування ранніх спогадів.

Тема 3. Гуманітарна парадигма психології.

План:

1. Ключові положення гуманістично орієнтованих концепцій.
2. Гуманістична психологія Карла Роджерса.
3. Екзистенційна психологія.
4. Логотерапія Віктора Франкла.
5. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології.

Гуманітарна парадигма психології. Принципи гуманітарної парадигми. Сутність гуманістичної психології. Витоки і передумови становлення та розвитку гуманістичної психології. Методологічні принципи і положення гуманістичної психології. Вчення деяких представників цього напрямку (А. Маслоу, В. Франкл, Ш. Бюлер, Р. Мей, Ф. Беррон і ін). Відмова А. Маслоу від жорсткої ієрархічності і виокремлення двох класів потреб: потреби фізіологічні і потреби розвитку.

Клієнт-центрована терапія К. Роджерса. Ключова теза – психолог не веде за собою, а супроводжує, створюючи умови для відчуття безпеки. Раціональність людини і її емоцій та відчуттів. Роль емпіричних, невербальних і тілесних засобів особистісної зміни, що сприяють не адаптації і врегулюванню, а індивідуальному росту й самоактуалізації (групи зустрічей, групи особистісного росту, тренінги сензитивності та ін.).

Екзистенційна психологія. Проблеми часу, життя і смерті. Проблеми свободи, відповідальності та вибору. Проблеми спілкування, любові і самотності. Проблеми смислу існування людини. Логотерапія Віктора Франкла. Воління до смислу.

Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Ідея суб'єктності в психологічній науці.

Тема 4. Психологія конструювання і творення особистістю майбутнього.

План:

1. Проблематика конструювання майбутнього в психологічних концепціях.
2. Конструювання майбутнього як вища психічна функція.
3. Індивідуальне і соціальне конструювання майбутнього.
4. Прикладні аспекти психології конструювання майбутнього.
5. Творення, відтворення чи конструювання майбутнього.

Проблематика конструювання майбутнього в психологічних концепціях. В. Вундт і поняття антиципації. Пророцтво самореалізації (Р. Мертон). Особистісні конструкти Дж. Келлі. Дж. Ньютен про майбутнє як простір поведінки і мотивації. Психологічний час особистості і метод каузометрії (О. Кронік, Є. Головаха). Факторна модель ставлення до часу Ф. Зімбардо. Проспекція і ментальна симуляція (М. Селігман). Соціальний конструкціонізм К. Гергена.

Конструювання майбутнього як вища психічна функція. Системний підхід до психології конструювання майбутнього. Темпорально-хвильова природа антиципації. Образ майбутнього і Я-концепція. Творча конструкторологія (пролегомени) В. Моляко. Індивідуальне і соціальне конструювання майбутнього. Модель континуума майбутнього: простір – час – значення.

Прикладні аспекти психології конструювання майбутнього. Діагностика здатності конструювати майбутнє. Виховання – навчання – професія: образ майбутнього у педагогіці. Обмеження психологічних захистів на формування часової перспективи індивіда (В. Плохих). Творення, відтворення чи конструювання майбутнього. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта (В. Моляко).

МОДУЛЬ 2

ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ У ВИМІРАХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ

Тема 5. Сучасні напрямки прикладної психологічної науки в Україні.

План:

1. Адаптація і антиципація як принципи наукової організації життєдіяльності особистості.
2. Аксіопсихологія особистості.
3. Психологічна герменевтика у вітчизняній психологічній науці.
4. Акмеологічний вимір професійного становлення і розвитку особистості.
5. Розвиток нових напрямків психологічної допомоги особистості.
6. Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами.

Адаптація і антиципація як принципи наукової організації життєдіяльності особистості. Психологія антиципації особистості. Усвідомлювані і несвідомі складові процесу антиципації. Роль настановлень у антиципаційній природі діяльності людини. Часова перспектива індивіда. Психологічні механізми часової регуляції діяльності людини (В. Плохих). Аксіопсихологія особистості (З. Карпенко). Експлікація чинників аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень (І. Гуляс, І. Гоян). Психологічна герменевтика у вітчизняній психологічній науці. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду (Н. Чепелева). Акмеологічний вимір професійного становлення і розвитку особистості. Розвиток нових напрямків психологічної допомоги особистості (С. Максименко, Н. Шевченко). Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами (Л. Прохоренко). Український і зарубіжний досвід вивчення обдарованості дітей: компаративний підхід.

Тема 6. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості.

План:

1. Науковий аналіз категорії «соціальні очікування».
2. Соціально-психологічний зміст очікувань особистості.
3. Концепція соціальних очікувань особистості.
4. Опитувальник «Рівень соціальних очікувань».
5. Типізація соціальних очікувань особистості.
6. Прикладна складова оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості.

«Соціальні очікування» як наукова категорія. Встановлення родових зв'язків. Семантичний аналіз очікувань. Ретроспективне аналізування і синтезування соціальних очікувань особистості. Напрями дослідження: філософський, соціологічний, нейрофізіологічний, психологічний, соціально-психологічний та конструювання майбутнього. Дерево соціальних очікувань особистості. Соціальні очікування як процес і стан психічної регуляції поведінки. Джерело і носій очікувань. Об'єкт і предмет очікувань. Структурно-функціональна схема взаємозв'язку соціальних очікувань особистості з процесами психічної регуляції поведінки.

Функції соціальних очікувань особистості. Модель очікуваного майбутнього. Концепція соціальних очікувань особистості. Структурно-функціональна модель соціальних очікувань особистості. Обізнаність особистості про передбачуваний перебіг подій. Очікуване ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії. Регуляція особистістю очікуваних результатів діяльності. Взаємозв'язок складових моделі. Функції моделі.

Особливості визначення рівня соціальних очікувань особистості. Опитувальник «Рівень соціальних очікувань» (І. Попович). Апробація методики «PCO». Ретестова надійність, зважування шкал опитувальника. Визначення типів валідності: конвергентної, дискримінантної, зовнішньої, внутрішньої та валідності методом відомих груп.

Властивості і рівні соціальних очікувань особистості. Типізація очікувань. Програма оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості.

Тема 7. Психологічний ресурс особистості в умовах соціальних змін.

План:

1. Психологічні ресурси в структурі особистості.
2. Діагностика психологічних ресурсів особистості.
3. Методи активізації психологічних ресурсів.
4. Стрес та його вплив на здоров'я людини.
5. Психокорекція кризових станів.

Психологічні ресурси в структурі особистості. Суб'єктивна і об'єктивна складність ситуації чи події. Три психологічні ресурси за Е. Фроммом: надія, раціональна віра і душевна сила. Сенс і мета життя (В. Франкл, Дж. Крамбо). Діагностика психологічних ресурсів особистості. Резильєнтність особистості. Домінуючі психічні стани людини. Методи активізації психологічних ресурсів. Соціально-психологічний тренінг. Тренінг особистісного зростання. Автотренінг. Медитація. Психологічний вік. Стрес та його вплив на здоров'я людини. Дистрес і еустрес. Психокорекція кризових станів. Корекція особистісних проблем (С. Кузікова). Методи індивідуальної і групової психокорекції. Посткризове відновлення. Стрес-менеджмент (В. Злишков, С. Лукомська, О. Федан).

Тема 8. Психологічне вигорання дослідника.

План:

1. Наукова діяльність: проблеми та перспективи.
2. Оптимальний психічний стан наукового пошуку.
3. Штучний інтелект в науковій діяльності.
4. Психологічне вигорання та його профілактика.
5. Копінг-стратегії дослідника.

Наукова діяльність: проблеми та перспективи. Науково-технічна діяльність. Науково-педагогічна діяльність. Науково-організаційна діяльність. Фундаментальні і прикладні наукові дослідження. Грант. Наукова продукція. Об'єктивація наукових результатів. Оптимальний психічний стан наукового пошуку. Науково-пошукова діяльність. Творча діяльність. Штучний інтелект в науковій діяльності. Етична складова використання застосунків штучного інтелекту у науковій діяльності.

Психологічне вигорання та його профілактика. Симптоми професійного вигорання: психофізіологічні, соціально-психологічні, поведінкові. Стадії професійного емоційного вигорання. Копінг-стратегії дослідника. Копінг-тест "Way of Coping Questionnaire" ("WCQ") (Р. Лазарус, С. Фолкман, 1984). Самоконтроль. Конфронтація. Пошук соціальної підтримки. Дистанціювання, Планування вирішення проблеми. Прийняття відповідальності. Уникнення. Позитивна переоцінка.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Для успішного опанування освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм» здобувачі третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня повинні систематично готуватися до кожної лекції. Підготовка до кожної лекції передбачає: уважне ознайомлення з матеріалом лекційного заняття; ознайомлення з матеріалом лекції, що є наступною після поточної, що можна здійснити за силабусом чи тематичним планом; знайомство з рекомендованою літературою: основною та допоміжною; позиціонування теми лекції у власній системі професійної підготовки; занотовування запитань, відповіді на які, необхідно отримати безпосередньо на лекційному занятті чи поставивши запитання лектору. На лекційному занятті здобувач активно слухає, конспектує матеріал, виокремлюючи основне і допоміжне, отримує методичне роз'яснення щодо підготовки практичного (семінарського) заняття.

Підготовка до практичних (семінарських) занять передбачає: ознайомлення з конспектом лекції; роботу спрямовану на опанування усіх питань, згідно плану практичних (семінарських) занять; занотовування ключових дефініцій; за необхідності здобувач узгоджує тему реферативної доповіді і готує виступ на занятті; готує ймовірні запитання за кожним пунктом плану заняття; виконує вправи, які передбачені на домашнє завдання; опановує блок самостійної роботи за даною темою.

Під час підготовки здобувачі користуються силабусом освітньої компоненти, як орієнтиром організації навчально-професійної діяльності. Системна і послідовна підготовка до атестації з освітньої компоненти здійснюється впродовж усього часу вивчення, що, зазвичай забезпечує високий результат і міцні знання. Для якісного опанування ОК «ТППВНП» рекомендовано ознайомитися з іншою навчально-методичною документацією: тематичні плани лекцій та практичних занять; завдання для самостійної роботи; основна і допоміжна література; питання до екзамену.

Окреслені методичні рекомендації до лекційних і практичних занять та до самостійної роботи спрямовані на формування чіткого уявлення про освітню компоненту, змістові складові, рівень завдань та вимоги до виконання і підготовки до занять. Системна робота і дотримання рекомендацій дозволить здобувачам успішно опанувати ОК «ТППВНП» та сформувати програмні компетентності.

Перелік практичних занять

ТЕМА 1

«Теоретико-методологічні аспекти сучасної психологічної науки»

(2 години)

Практичне заняття №1

План заняття:

1. Методологія сучасної психології.
2. Науково-категорійний апарат психологічної науки.
3. Співвідношення сучасної психологічної науки і практики.
4. Ключові парадигми психології.
5. Апробація методів психологічного дослідження.

Список рекомендованих джерел

Основні

1. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості: монографія. Суми: ВД «Еллада», 2012. 608 с.
2. Кобильченко В. Інтегративна парадигма як теоретико-методологічний орієнтир сучасної спеціальної психології. Особлива дитина: навчання і виховання. 2016. № 4. С. 14-23.
3. Кобильченко В. Омельченко І. Нова парадигма спеціальної психології. Особлива дитина: навчання і виховання. 2020. № 3. С. 7-14.
4. Слюсаревський М. М., Жовтянська В. В., Скорик М. М., Хазратова Н. В. та ін. Історіографічні та методологічні координати теорій соціальної психології: монографія / За наук. ред. М. М. Слюсаревського. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 360 с.
5. Слюсаревський М. М. Методологічна ситуація у психологічній науці і перспективи соціальної психології. Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей. К.: Міленіум, 2005. В. 10 (13). С. 3–14.

6. Слюсаревський М. М. Соціальна психологія як наука в українському і світовому вимірах. Педагогічна і психологічна наука в Україні. Т. 3. К. : Педагогічна думка, 2007. С. 61–71.
7. Татенко В. О. Про теоретико-методологічні засади психологічного дослідження суспільних явищ. Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей. 2000. Вип. 2 (5). С. 19–26.
8. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії / За заг. ред. В. О. Татенка. К.: Либідь, 2006. С. 316–357.
9. Татенко В. О. Сучасна психологія і теоретично-методологічні проблеми: навч. посіб. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. 288 с.
10. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості: навч. посіб., 2-е вид. К.: Каравела, 2013. 372 с.

Допоміжні

11. Васютинський В. О. Психологічні виміри спільноти: монографія. К.: Золоті ворота, 2010. 120 с.
12. Гоян І. М. Історико-філософська рефлексія психологізму: на перетині філософії і психології: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 360 с.
13. Завацька Н. Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі: монографія / Під ред. Н. Є. Завацької. Луганськ: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2012. 320 с.
14. Кун Т. Структура наукових революцій. К.: Port-Royal, 2001. 228 с.
<http://izbornyk.org.ua/kuhn/kuhn.htm>
15. Олефір В. О., Боснюк В. Ф. Адаптація шкали психологічного капіталу (ПсиКап-12С). *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 50-71. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-4>
16. Савчин М. В. Духовна парадигма психології: монографія. К.: Академвидав, 2013. 252 с.
17. Савчин М. В. Методологеми психології: монографія. К.: Академвидав, 2013. 224 с.
18. Kuhn, T. S. Second Thoughts on Paradigms. In F. Suppe (Ed.), *The Structure of Scientific Theories*. Urbana: University of Illinois Press, 1974. pp. 459-482.

Додаткові питання і завдання

Варіанти реферативних повідомлень:

1. Гіпотеза в психологічних дослідженнях.
2. Сучасний стан української психологічної науки.

Підготуватися до колегіального оцінювання, завчасно ознайомитися з матеріалами поточного і наступного лекційного заняття.

ТЕМА 2

«Природничо-наукова парадигма психологічної науки»

(2 години)

Практичне заняття №2

План заняття:

1. Принципи природничо-наукової парадигми.
2. Психоаналіз у вітчизняній та зарубіжній психології.
3. Розвиток психоаналітичних теорій. Теорії глибинної психології.
4. Прикладний аспект індивідуальної психології.

Список рекомендованих джерел

Основні

1. Татенко В. О. Сучасна психологія і теоретично-методологічні проблеми: навч. посіб. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. 288 с.
2. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості: навч. посіб., 2-е вид. К.: Каравела, 2013. 372 с.
3. Фрейд З. Основні категорії психоаналізу (з німецької переклала А. Березінська). *Всесвіт*. 1991. № 5 (749). С. 164-170.
4. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. Переклад з німецької: П. Тарашук. К.: Основи. 1998. 709 с.

Допоміжні

5. Кобильченко В. Омельченко І. Нова парадигма спеціальної психології. Особлива дитина: навчання і виховання. 2020. № 3. С. 7-14.
6. Москаленко В. В. Соціальна психологія: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
7. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. К.: Академвидав, 2005. 448 с.
8. Плохих В. В. Обмеження психологічних захистів на формування часової перспективи студентів. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 39-55. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-4>

Додаткові питання і завдання

Варіанти реферативних повідомлень:

1. Ефективні приклади застосування психоаналітичних практик.

2. Сучасні психоаналітичні концепції.

Підготуватися до колегіального оцінювання, завчасно ознайомитися з матеріалами поточного і наступного лекційного заняття.

ТЕМА 3

«Гуманітарна парадигма психології»

(2 години)

Практичне заняття №3

План заняття:

1. Ключові положення гуманістично орієнтованих концепцій.
2. Гуманістична психологія Карла Роджерса.
3. Екзистенційна психологія.
4. Логотерапія Віктора Франкла.
5. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології.

Список рекомендованих джерел

Основні

1. Боришевський М. Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія. К.: Академвидав, 2010. 416 с.
2. Слюсаревський М. М., Жовтянська В. В., Скорик М. М., Хазратова Н. В. та ін. Історіографічні та методологічні координати теорій соціальної психології: монографія / За наук. ред. М. М. Слюсаревського. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 360 с.
3. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії / За заг. ред. В. О. Татенка. К.: Либідь, 2006. С. 316–357.
4. Татенко В. О. Сучасна психологія і теоретично-методологічні проблеми: навч. посіб. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. 288 с.
5. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості: навч. посіб., 2-е вид. К.: Каравела, 2013. 372 с.
6. Rogers C. R. Client-centered therapy: Its current practice, implications and theory. London: Constable. 1951. 592 p.
7. Rogers C. R. On Becoming a person: A psychotherapists view of psychotherapy. Houghton Mifflin. 1961. 420 p.

Допоміжні

8. Галян О. І. Закономірності розвитку ідеї суб'єктності особистості та її реалізації у вітчизняній освітній практиці ХХ століття. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2021. № 5. С. 82-99. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-6>
9. Каліщук С. М. Концептуалізація екзистенціально-системної моделі реорганізації “картини світу” особистості: введення онтологічних домінант. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2020. № 3. С. 11-27. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-3-1>
10. Кобильченко В. Омельченко І. Нова парадигма спеціальної психології. Особлива дитина: навчання і виховання. 2020. № 3. С. 7-14.
11. Плохих В. В., Яновська С. Г. Статеві диференціації організації екстреної сенсомоторної дії. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 7. С. 24-39. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-3>
12. Савчин М. В. Методологеми психології: монографія. К.: Академвидав, 2013. 224 с.

Додаткові питання і завдання

Варіанти реферативних повідомлень:

1. Творча складова у групах зустрічей К. Роджерса.
2. Суб'єктність у сучасній психологічній науці.

Підготуватися до колегіального оцінювання, завчасно ознайомитися з матеріалами поточного і наступного лекційного заняття.

ТЕМА 4

«Психологія конструювання і творення особистістю майбутнього»

(2 години)

Практичне заняття №4

План заняття:

1. Проблематика конструювання майбутнього в психологічних концепціях.
2. Конструювання майбутнього як вища психічна функція.
3. Індивідуальне і соціальне конструювання майбутнього.
4. Прикладні аспекти психології конструювання майбутнього.

5. Творення, відтворення чи конструювання майбутнього.

Список рекомендованих джерел

Основні

1. Моляко В. А. Творческая конструктология (пролегомены). К.: Освіта України, 2007. 388 с.
2. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ. Херсон: ВД «Гельветика», 2015. Вип. 6. С. 145–154.
3. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості: монограф. Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. 504 с.
4. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монограф. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.
5. Попович І. С. Теоретико-методологічні виміри конструювання особистістю майбутнього. Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного ун-ту імені В. Даля. Северодонецьк: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2019. № 1(48). С. 178–188.
6. Титаренко Т. М., Кочубейник О. М., Черемних К. О. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності: монографія. К.: Міленіум, 2014. 206 с.

Допоміжні

7. Галян І. М. Роль пропаганди у формуванні смислових конструктів особистості. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 24-38. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-3>
8. Каліщук С. М. Концептуалізація екзистенціально-системної моделі реорганізації “картини світу” особистості: введення онтологічних домінант. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2020. № 3. С. 11-27. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-3-1>
9. Чебикін О. Емоційний інтелект, його пізнавально-мисленнєві ознаки та функції. *Наука і освіта*. 2020. №1. С. 19-28.
10. Gergen K. J. Social Psychology and the Wrong Revolution. *European Journal of Social Psychology*. 1989. Vol. 19(5). P. 463-484. DOI:[10.1002/ejsp.2420190513](https://doi.org/10.1002/ejsp.2420190513)
11. Gergen K. J., Thatchenkery T. J. Organization Science in a Postmodern Context. *Journal of Applied Behavioral Science*. 1996, Vol: 32. P. 356–378. DOI: [10.1177/0021886396324002](https://doi.org/10.1177/0021886396324002)
12. Kelley H. H. Personal relationships: their structures and processes. Hillsdale,

- N.J.: L. Erlbaum Associates; New York: distributed by Halsted Press, 1979. 183 p.
13. Kelly G. A brief introduction to personal construct theory. Perspectives in personal construct theory / D. Bannister (Ed.). London, New York: Academic press, 1970. P. 1–29.

Додаткові питання і завдання

Варіанти реферативних повідомлень:

1. Людина творить майбутнє чи конструює?
2. Соціальний конструкціонізм К. Гергена.

Підготуватися до колегіального оцінювання, завчасно ознайомитися з матеріалами поточного і наступного лекційного заняття.

ТЕМА 5

«Сучасні напрямки прикладної психологічної науки в Україні»

(2 години)

Практичне заняття №5

План заняття:

1. Адаптація і антиципація як принципи наукової організації життєдіяльності особистості.
2. Аксіопсихологія особистості.
3. Психологічна герменевтика у вітчизняній психологічній науці.
4. Акмеологічний вимір професійного становлення і розвитку особистості.
5. Розвиток нових напрямків психологічної допомоги особистості.
6. Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами.

Список рекомендованих джерел:

1. Батраченко І. Г. Психологія розвитку антиципації людини. Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1996. 204 с.
2. Борисюк А. С. Професійна ідентичність медичного психолога: соціально-психологічний аналіз: монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2010. 440 с.
3. Бохонкова Ю. О. Психологічні основи випереджальної стратегії поведінки особистості: монографія. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2012. 405 с.

4. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. 512 с.
5. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. К.: ДП Інформаційно-аналітичне агентство, 2012. 200 с.
6. Максименко С. Д., Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога тяжким соматично хворим: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ-Ніжин: Міланік, 2007. 115 с.
7. Плохих В. В. Зв'язок копінг-поведінки з переживаннями плину часу у студентів. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 72-93. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-5>
8. Плохих В. В. Обмеження психологічних захистів на формування часової перспективи студентів. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 39-55. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-4>
9. Плохих В. В. Оцінка готовності суб'єкта до термінових дій з використанням варіацій завдань сенсомоторного реагування. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2021. № 5. С. 46-65. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-4>
10. Чепелева Н. В. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія / за ред. Н. В. Чепелевої. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 276 с.

Допоміжні

11. Галян І. М. Ціннісні суперечності в аксіогенезі особистості. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 7. С. 11-23. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-2>
12. Гоян І. М. Історико-філософська рефлексія психологізму: на перетині філософії і психології: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 360 с.
13. Гуляс І. А. Аксіопсихологічне проектування життєвих досягнень особистості: монографія. К.: “Видавництво Людмила”, 2020. 448 с.
14. Гуляс І. А., Гоян І. М. Експлікація чинників аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень сучасної молоді. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 7. С. 41-57. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-4>
15. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч. метод. посібник. Ч. 1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
16. Калька Н., Ковальчук З., Одинцова Г. Практикум з арт-терапії: навч. метод. посібник. Ч. 2. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 148 с.

17. Прохоренко Л. І. Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 111-123. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-8>
18. Huias, I., Karpenko, Z. Axiopsychological Differences of Men's and Women's Gender Displays in Modern Ukraine. *Journal of Education Culture and Society*. 2022. Vol: 13(1). P. 351-368. <https://doi.org/10.15503/jecs2022.1.351.368>
19. Nosov P., Cherniavskiy V., Zinchenko S., Popovych I., Prokopchuk Y., Safonov M. Identification of distortion of the navigator's time in model experiment. *Bulletin of University of Karaganda. Instrument and experimental techniques*, 2020. № 4(100). P. 57-70. DOI: 10.31489/2020Ph4/57-70
20. Popovych, I., Kononenko, O., Los, O., Khrystiuk, S., Avramenko, A. Expectativas sociales de los especialistas del perfil socioeconómico: formación, innovaciones, reformas. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11(60). P. 23-31. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.60.12.2>

Додаткові питання і завдання

Варіанти реферативних повідомлень:

1. Рівні антиципації фізичної реальності.
2. Часова перспектива у вимірах науково-пошукової діяльності.

Підготуватися до колегіального оцінювання, завчасно ознайомитися з матеріалами поточного і наступного лекційного заняття. За графіком підготуватися до захисту індивідуальної роботи.

ТЕМА 6

«Психологічні виміри соціальних очікувань особистості»

(2 години)

Практичне заняття №6

План заняття:

1. Науковий аналіз категорії «соціальні очікування».
2. Соціально-психологічний зміст очікувань особистості.
3. Концепція соціальних очікувань особистості.
4. Опитувальник «Рівень соціальних очікувань».
5. Типізація соціальних очікувань особистості.
5. Прикладна складова оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості.

Список рекомендованих джерел:

Основні

1. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості: монографія. Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. 504 с.
2. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практика: навч.-метод. посіб. Херсон: Олді-плюс, 2019. 158 с.
3. Попович І. С. Оптимізація розвитку соціально-психологічних очікувань у студентській групі: навч.-метод. посіб. Херсон: ВАТ «ХМД», 2013. 204 с.
4. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах : монограф. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.

Додаткові

5. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості: монографія. Суми: ВД «Еллада», 2012. 608 с.
6. Злобіна О. Г. Соціальні орієнтації та локус очікувань: динаміка особистісних змін. Соціальні виміри суспільства: зб. наук. праць. Вип. 7. К., 2004. С. 25–42.
7. Крупник І. Р. Особливості сімейних уявлень дітей позбавлених батьківського піклування. *Психологічний часопис*. 2017. № 6 (10). Вип. 10. С. 75-90.
8. Пілецька Л. С. Професійна мобільність особистості: соціально-психологічний аспект: монографія. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2014. 220 с.
9. Попович І. С. Мотиваційний компонент соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2011. Т. XIII. Ч. 4. С. 290–297.
10. Попович І. С. Напрямки дослідження соціальних очікувань особистості: теоретико-методологічний аналіз. *Педагогіка та психологія: науковий вісник Чернівецького національного університету*. 2015. Вип. 743. С. 195-202.
11. Попович І. С. Роль соціально-психологічних очікувань у професійному становленні та розвитку особистості. *Зб. наук. праць: філософія, соціологія, психологія*. 2015. Вип. 20, ч. 2. С. 213–220.
12. Попович І. С. Самооцінка як критерій соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2010. Т. XII. Ч. 3. С. 326–333.
13. Попович І. С. Соціальні очікування особистості як регулятор соціально-психологічної реальності. *Актуальні проблеми психології*. 2016. Т. 1. Вип. 44. С. 138–143.

14. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в міжособистісній взаємодії малої групи. *Проблеми заг. та пед. психології*. К. 2006. Т. VIII. В. 7. С. 259–268.
15. Попович І. С. Типологічні особливості очікувань. *Науковий вісник ХДУ. Серія: психологічні науки*. 2014. В. 1. Т. II. С. 64–70.
16. Соболева Н. І. Соціологія суб'єктивної реальності. К.: Інститут соціології НАН України. 2002. 296 с.
17. Popovych, I., Blynova, O., Nass Álvarez, J. L., Nosov, P., Zinchenko, S. A historical dimension of the research on social expectations of an individual. *Revista Notas Históricas y Geográficas*. 2021. Vol. 27. P. 190-217. <https://www.revistanotashistoricasygeograficas.cl/index.php/nhyg/article/view/365>
18. Popovych, I., Shcherbyna, V., Sultanova, L., Hulas, I., Mamchur, I. Investifación de propiedades de expectativas de futuros especialistas de perfil socioeconómico. *Revista Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10(39). P. 40-49. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4>

Додаткові питання і завдання

Варіанти реферативних повідомлень:

1. Соціальні очікування у епоху соціальних змін.
2. Очікувані домінуючі психічні стани індивіда.

Підготуватися до колегіального оцінювання, завчасно ознайомитися з матеріалами поточного і наступного лекційного заняття. За графіком підготуватися до захисту індивідуальної роботи.

ТЕМА 7

«Психологічний ресурс особистості в умовах соціальних змін»

(2 години)

Практичне заняття №7

План заняття:

1. Психологічні ресурси в структурі особистості.
2. Діагностика психологічних ресурсів особистості.
3. Методи активізації психологічних ресурсів.
4. Стрес та його вплив на здоров'я людини.
5. Психокорекція кризових станів.
6. Дослідження в умовах пандемії і воєнного стану.

Список рекомендованих джерел

Основні

1. Булах І. С. Психологія життєвих криз особистості. Курс лекцій: навч. посіб. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 110 с.
2. Завацька Н. Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі: монографія / Під ред. Н. Є. Завацької. Луганськ: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2012. 320 с.
3. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К.: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
4. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: монографія. Суми: МакДен, 2011. 412 с.

Допоміжні

5. Гудімова А. Х. Психологічне благополуччя та патерни онлайн-поведінки користувачів соціальних мереж у повсякденності та під час пандемії COVID-19. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2021. № 5. С. 133-147. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-9>
6. Кузікова С. Б., Зливков В. Л., Лукомська С. О. Особливості травмивного досвіду мешканців деокупованих територій України. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 228-243. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-13>
7. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч. посіб. К.: Вища школа, 2006. 679 с.
8. Popovych, I., Koval, I., Raievska, Ya., Piletskyi, V., Buryanovatiy, O., Hrynychuk, O. Dominating mental states of the representatives of individual sports under lockdown and martial law: comparative analysis. *Journal of Physical Education and Sport*. 2023. Vol. 23(1). P. 170-178. DOI: 10.7752/jpes.2023.01021
9. Popovych, I., Machynska, N., Yaremchuk, N., Korniat, V., Kurinna, V. Psycho-emotional states of future specialists in a socio-economic area under lockdown and martial law: comparative analysis. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11(56). P. 150-158. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.16>

Додаткові питання і завдання

Варіанти реферативних повідомлень:

1. Методи активізації психологічних ресурсів дослідника.

2. Особливості проведення емпіричних досліджень у змінених умовах соціальної реальності.

Підготуватися до колегіального оцінювання, завчасно ознайомитися з матеріалами поточного і наступного лекційного заняття. За графіком підготуватися до захисту індивідуальної роботи.

ТЕМА 8

«Психологічне вигорання дослідника»

(2 години)

Практичне заняття №8

План заняття:

1. Наукова діяльність: проблеми та перспективи.
2. Оптимальний психічний стан наукового пошуку.
3. Штучний інтелект в науковій діяльності.
4. Психологічне вигорання та його профілактика.
5. Копінг-стратегії дослідника.

Список рекомендованих джерел:

1. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. К.: ДП Інформаційно-аналітичне агентство, 2012. 200 с.
2. Кочубейник О. М. «Позиція дослідника» в процедурах якісного дослідження. *Проблеми емпіричних досліджень у психології*. 2010. Вип. 4. С. 174–180.
3. Завацька Н. Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі: монографія / Під ред. Н. Є. Завацької. Луганськ : Вид-во СНУ імені В. Даля, 2012. 320 с.
4. Плохих В. В. Зв'язок копінг-поведінки з переживаннями плину часу у студентів. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 72-93. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-5>
5. Попович І. С. Дослідження психічних станів тривожності майбутніх фахівців соціономічного профілю / Психологічні ресурси в умовах життєвої та суспільної кризи: соціальний та особистісний виміри: колективна монографія / наук. редактор О. Є. Блинова, відпов. ред. В. Ф. Казібекова. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2021. С. 233-252.

6. Титаренко Т. М., Кочубейник О. М., Черемних К. О. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності: монографія. К.: Міленіум, 2014. 206 с.

Допоміжна

7. Мельничук А. Ю., Комар Т. В., Онищук Т. П. Емпіричне вивчення вигорання фахівців соціономічного профілю засобами позитивної психотерапії. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 33-49. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-3>
8. Саннікова О., Санніков О. Авантюризм і ризик у структурі прийняття рішень. *Наука і освіта*. 2018. № 9-10. С. 111-119.
9. Татенко В. О. Соціальна психологія впливу: монографія. К.: Міленіум, 2008. 214 с.
10. Lazarus, R. S., Folkman, S. *Stress, appraisal, and coping*. New-York: Springer Publishing Company, 1984.
11. Zaverukha, O., Popovych, I., Karpenko, Y., Kozmenko, O., Stelmakh, O., Borysenko, O., Hulias, I., Kovalchuk, Z. Dynamics of Successful Formation of Professional Identity of Future Psychologists in Higher Education Institutions. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol: 14(1). P. 139-157. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/511>

Додаткові питання і завдання

Варіанти реферативних повідомлень:

1. Компаративне аналізування наукової діяльності на зламі тисячоліть.
2. Етична складова використання штучного інтелекту та його застосунків у науковій діяльності.

Підготуватися до колегіального оцінювання, завчасно ознайомитися з матеріалами поточного і наступного лекційного заняття. За графіком підготуватися до захисту індивідуальної роботи.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійну роботу здобувачів третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня) необхідно оцінювати у комплексі з роботою на лекційних та практичних заняттях. Самостійна робота поєднана у два блоки: перший – виконання і захистом індивідуальної роботи; другий – короткі тезисні відповіді на кожен з пунктів програми освітньої компоненти. Виконання і захистом індивідуальної роботи має якісно відображати підхід до навчання через дослідницьку складову. Індивідуальна робота пов'язана з темою дисертаційного дослідження і може відображати одне з його завдань. План узгоджується з викладачем, презентація і доповідь відбуваються на практичному занятті у другому модулі за завчасно складеним графіком. Вимоги щодо оформлення є ідентичними як до курсових робіт. Другий блок – короткі відповіді на кожен з пунктів програми освітньої компоненти. Такий підхід має на меті заповнити прогалини у опануванні кожної теми та систематизувати і зміцнити знання здобувачів. Виконується після лекційного і практичного заняття, конспектуванням кожного пункту анотації до теми, який здобувач оминув у лекції чи під час підготовки до практичного заняття.

Орієнтовні теми індивідуальної роботи:

1. Семантичне аналізування ключової категорії дослідження.
2. З'ясування родо-видових зв'язків вихідної категорії.
3. Ретроспективне аналізування і синтезування досліджуваної проблеми.
4. Виокремлення чинників досліджуваного феномену.
5. Побудова схеми, структурно-функціональної моделі, тощо.

Складність і варіативність індивідуального завдання залежить від того, га якому етапі свого дисертаційного дослідження знаходиться здобувач.

Другий блок – короткі тезисні відповіді на кожен з пунктів програми освітньої компоненти, передбачає теоретичне опрацювання (короткий структурований конспект) за всіма темами опанування освітньої компоненти:

Тема 1. Теоретико-методологічні аспекти сучасної психологічної науки.

Тема 2. Природничо-наукова парадигма психологічної науки.

Тема 3. Гуманітарна парадигма психології.

Тема 4. Психологія конструювання і творення особистістю майбутнього.

Тема 5. Сучасні напрямки прикладної психологічної науки в Україні.

Тема 6. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості.

Тема 7. Психологічний ресурс особистості в умовах соціальних змін.

Тема 8. Психологічне вигорання дослідника.

Комплексне поєднання двох блоків самостійної роботи, а саме прикладного і теоретичного, спрямовано на успішне формування програмних компетенцій освітньої компоненти.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тестові завдання розроблені для підсумкового контролю знань з освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм». Перелік питань спрямовано для оцінки знань здобувачів за двома модулями освітньої компоненти. Тестові завдання передбачають усі рівні складності, тобто є завдання у яких можуть бути усі ймовірні комбінації відповідей, а також необхідно дати визначення дефініції чи відповідь на подане запитання.

1. Методологія – це:

- а) особлива форма рефлексії;
- б) система принципів і способів організації, побудови теоретичної та практичної діяльності людини;
- в) вчення про ідейні позиції науки;
- г) вчення про методи та принципи пізнання.

2. Методологія як особлива форма рефлексії містить у собі:

- а) аналізування передумов та підстав наукового пізнання;
- б) вивчення методів, засобів, принципів, категорій та понять;
- в) з'ясування зовнішніх і внутрішніх детермінант процесу пізнання;
- г) критичне оцінювання отриманих наукою знань.

3. Гіпотеза – це _____

4. У процесі доведення гіпотези можуть:

- а) підніматися до рівня теорії;
- б) уточнюватися і конкретизуватися;
- в) відхилятися;
- г) ігноруватися.

5. Методологічні підходи у психології:

- а) особистісний;
- б) діяльнісний;
- в) системний;
- г) нетрадиційний.

6. Розділи сучасної психології:

- а) академічний;
- б) прикладний;
- в) практичний;
- г) психотехнологічний.

7. Галузі академічної психології:

- а) загальна психологія;
- б) експериментальна психологія;
- в) психологія розвитку;
- г) порівняльна психологія.

8. Парадигма – це _____

_____**9. Вилучіть зайву парадигму психології:**

- а) позитивістська (природничо-наукова);
- б) гуманітарна;
- в) цільова (теологічна);
- г) духовна.

10. Апробація – це _____

11. Незалежна змінна – це _____

12. Залежна змінна – це _____

13. За Зигмундом Фройдом структура психіки людини складається з таких основних психічних інстанцій:

- а) «Воно»;
- б) «Я»;
- в) «Над-Я»;
- г) «Ми».

14. Вилучіть зайвий захисний механізм:

- а) витіснення;
- б) раціоналізація;
- в) інтелектуалізація;
- г) заміщення.

15. Яку кількість стадій розвитку ідентичності виокремив Е. Еріксон:

- а) дві;
- б) три;
- в) чотири;
- г) вісім.

16. До теорій глибинної психології належать:

- а) класичний психоаналіз Зигмунда Фрейда;
- б) індивідуальна психологія Альфреда Адлера;
- в) аналітична психологія Карла Густава Юнга;

г) селф-психологія (психологія самості).

17. Гуманістична психологія – це _____

18. Вилучіть зайвий методологічний принцип гуманістичної психології:

- а) людина цілісна і повинна вивчатися у її цілісності;
- б) кожна людина унікальна;
- в) людина має потенціал до безперервного розвитку і самореалізації, які є частиною її природи;
- г) людина є активною, інтенційною, творчою істотою.

19. Екзистенційна психологія вивчає:

- а) проблеми часу, життя і смерті;
- б) проблеми свободи, відповідальності та вибору;
- в) проблеми спілкування, любові і самотності;
- г) проблеми смислу існування людини.

20. Психологія конструювання майбутнього – це _____

21. Функції конструювання майбутнього відображені:

- а) в розвитку сенсомоторних дій, просторових уявлень і орієнтацій;
- б) в розвитку антиципаційних здібностей;
- в) в розвитку мислення, формування семантичного простору;
- г) в розвитку творчої уяви.

22. Рівні антиципації фізичної реальності:

- а) субсенсорний;
- б) сенсомоторний;

- в) перцептивний;
- г) рівень уявлення.

23. Соціальні очікування особистості – це _____

24. Функції соціальних очікувань:

- а) регулятивна;
- б) посередницька;
- в) стабілізаційна;
- г) конструювальна.

25. Вилучіть зайву дихотомічну пару властивостей соціальних очікувань особистості:

- а) активність/пасивність;
- б) екстернальність/інтернальність;
- в) відкритість/закритість;
- г) адекватність/неадекватність.

26. Сучасним українським психологам належать концепції:

- а) творча конструкторологія (В. Моляко);
- б) суб'єктно-вчинкова парадигма (В. Татенко);
- г) психологічні механізми часової регуляції діяльності людини (В. Плохих);
- д) аксіопсихологічні закономірності особистості (З. Карпенко).

27. Вилучіть зайву копінг-стратегію за Р. Лазарусом і С. Фолкман:

- 1) самоконтроль;
- 2) конфронтація;
- 3) пошук соціальної підтримки;
- 4) дистанціювання;
- 5) планування вирішення проблеми;
- б) прийняття відповідальності;

- 7) уникнення;
- 8) позитивна переоцінка;
- 9) раціоналізація.

28. Наукова діяльність – це _____

29. Види наукової діяльності:

- а) науково-технічна;
- б) науково-педагогічна;
- г) науково-організаційна;
- д) інтелектуальна.

30. Оптимальний науковий психічний стан наукової діяльності – це

31. Вилучіть зайву групу симптомів професійного вигорання:

- а) психофізичні;
- б) соціально-психологічні;
- в) поведінкові;
- г) випадкові.

32. Індикатори професійного вигорання дослідника:

- а) відчуття емоційного і фізичного виснаження;
- б) підвищена дратівливість на незначні, дрібні події;
- в) дистанційованість від співробітників і людей, підвищення неадекватної критичності;

г) зловживання алкоголем, різке зростання викурених за день цигарок, застосування наркотичних засобів.

33. Методи активізації психологічних ресурсів дослідника:

- а) ортобіоз;
- б) медитація;
- в) здоровий спосіб життя;
- г) психогігієна розумової діяльності.

34. Якості, що допомагають уникнути професійної деформації:

- а) хороше здоров'я;
- б) впевненість у своїх силах;
- в) відкритість;
- г) самостійність.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Теоретико-методологічні аспекти сучасної психологічної науки.
2. Природничо-наукова парадигма психологічної науки.
3. Гуманітарна парадигма психології.
4. Проблеми смислу існування людини.
5. Психологія конструювання особистістю майбутнього.
6. Сучасні напрямки прикладної психологічної науки в Україні.
7. Психологічний ресурс особистості в умовах соціальних змін.
8. Психологічне вигорання дослідника.
9. Методологія сучасної психології.
10. Науково-категорійний апарат психологічної науки.
11. Співвідношення сучасної психологічної науки і практики.
12. Ключові парадигми психології.
13. Апробація методів психологічного дослідження.
14. Сучасна вітчизняна і зарубіжна психологічна наука.
15. Співвідношення сучасної психологічної науки і практики.
16. Психоаналіз у вітчизняній та зарубіжній психології.
17. Психоаналіз Зигмунда Фрейда. Три основні інстанції структури психіки людини.
18. Індивідуальна психологія А. Адлера.
19. Вісім стадій розвитку ідентичності за Е. Еріксоном.
20. Аналітична психологія Карла Густава Юнга.
21. Розвиток психоаналітичних теорій.
22. Теорії глибинної психології.
23. Прикладний аспект індивідуальної психології.
24. Захисні механізми особистості.
25. Ключові положення гуманістично орієнтованих концепцій.
26. Екзистенційна психологія.
27. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології.
28. Ідея суб'єктності в психологічній науці.
29. Клієнт-центрована терапія К. Роджерса.
30. Проблематика конструювання майбутнього в психологічних концепціях.
31. Конструювання майбутнього як вища психічна функція.
32. Індивідуальне і соціальне конструювання майбутнього.
33. Прикладні аспекти психології конструювання майбутнього.
34. Творення, відтворення чи конструювання майбутнього.
35. Психологія антиципації особистості.
36. Психологічні механізми часової регуляції діяльності людини (В. Плохих).

37. Аксіопсихологічні основи особистості.
38. Психологічна герменевтика у вітчизняній психологічній науці.
39. Акмеологічний вимір професійного становлення і розвитку особистості.
40. Розвиток нових напрямків психологічної допомоги особистості.
41. Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами.
42. Наукове аналізування категорії «соціальні очікування».
43. Соціально-психологічний зміст очікувань особистості.
44. Соціально-психологічна концепція соціальних очікувань особистості.
45. Опитувальник «Рівень соціальних очікувань».
46. Типізація соціальних очікувань особистості.
47. Функції соціальних очікувань особистості.
48. Модель очікуваного майбутнього.
49. Прикладна складова оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості.
50. Психологічні ресурси в структурі особистості.
51. Діагностика психологічних ресурсів особистості.
52. Методи активізації психологічних ресурсів.
53. Стрес та його вплив на здоров'я людини.
54. Психокорекція кризових станів.
55. Дослідження в умовах пандемії і воєнного стану.
56. Наукова діяльність: проблеми та перспективи.
57. Види наукової діяльності.
58. Оптимальний психічний стан наукової діяльності. Домінуючі психічні стани наукової діяльності.
59. Штучний інтелект в науковій діяльності.
60. Етична складова використання застосунків штучного інтелекту у науковій діяльності.
61. Психологічне вигорання та його профілактика.
62. Копінг-стратегії дослідника.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Контроль успішності здобувача третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня) здійснюється з використанням методів і засобів, що визначені в Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Для оцінки академічної успішності застосовано кредитно-накопичувальну систему. Оцінювання здійснюється за національною, 100-бальною шкалою і за шкалою ECTS (табл. 2, 3 і 4).

Таблиця 2

Критерії оцінювання навчальних досягнень аспірантів

100-бальна система	оцінка ECTS	оцінка за національною системою	
		екзамен, диференційований залік	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Таблиця 3

Таблиця переведення оцінок з національної системи оцінювання в 100-бальну у «Відомостях обліку успішності»

Національна система та система ECTS	Середній бал	100-бальна система	Залік	Національна система та система ECTS	Середній бал	100-бальна система	Залік
Відмінно A	5,0	- 100 б.	Зараховано	Задовільно E	2,9	- 60 б.	Не зараховано
	4,9	- 97 б.			2,8	- 60 б.	
	4,8	- 93 б.		Незадовіль	2,7	- 59 б.	

	4,7	- 90 б.		но	2,6	- 56 б.		
Добре В	4,6	- 89 б.		FX	2,5	- 52 б.		
	4,5	- 87 б.			2,4	- 49 б.		
	4,4	- 85 б.			2,3	- 45 б.		
	4,3	- 83 б.			2,2	- 42 б.		
	4,2	- 81 б.			2,1	- 38 б.		
Добре С	4,1	- 80 б.			Незадовільно F	2,0		- 35 б.
	4,0	- 78 б.				1,9		- 34 б.
	3,9	- 76 б.				1,8		- 29 б.
	3,8	- 74 б.				1,7		- 23 б.
	3,7	- 73 б.				1,6		- 18 б.
Задовільно D	3,6	- 71 б.			1,5	- 13 б.		
	3,5	- 69 б.			1,4	- 8 б.		
	3,4	- 67 б.			1,3	- 4 б.		
	3,3	- 64 б.			1,2	- 3 б.		
	3,2	- 63 б.			1,1	- 2 б.		
Задовільно E	3,1	- 62 б.			1	- 1 б.		
	3,0	- 61 б.						

Таблиця 4

Шкала та індикатори оцінювання за освітньою компонентною

Шкала оцінювання	Індикатори оцінювання
A5 (відмінно)	Здобувач має глибокі, міцні і системні знання з освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм», чітко розуміє структуру освітньої компоненти, правильно використовує психологічну термінологію, вільно володіє науково-категорійним апаратом, виокремлює ключові проблеми освітньої компоненти, знає мету та завдання курсу. Здійснює операціоналізацію здобутих теоретичних знань у прикладний аспект дослідницької діяльності. Виконав всі практичні завдання, розуміє змістові складові та структуру, об'єктивно оцінює свої результати. Яскраво виражена науково-пошукова складова під час опанування освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм».
B 4 (добре)	Здобувач має міцні ґрунтовні знання з освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у

	вимірах наукових парадигм», виконав практичні роботи без помилок. Можуть мати місце неточності у термінології, з'ясуванні причинно-наслідкових зв'язків. Не завжди відстежується творча складова у виконанні практичних завдань і завдань для самостійного опрацювання. Мають місце несуттєві труднощі у операціоналізації теоретичного матеріалу у прикладну дослідницьку діяльність. Досить добре виражена науково-пошукова складова під час опанування освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм».
С 4 (добре)	Здобувач знає програмний матеріал повністю, має сформовані компетенції з освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм». Виникають труднощі у застосуванні науково-категорійного апарату, складно дається вихід за межі теми та заданих прикладів, Виникають труднощі у операціоналізації теоретичного матеріалу у прикладну дослідницьку діяльність. Помірно виражена науково-пошукова складова під час опанування освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм».
DE 3,5; 3 (задовільно)	Здобувач знає основні теми з освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм». Знання здобувача мають загальний характер, не завжди підкріплені практичними прикладами. Почасті матеріал подається з обмеженим застосуванням наукової термінології, а превалює побутовий рівень та обмежений життєвий досвід. Задовільно виражена науково-пошукова складова під час опанування освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм».
FX2 (незадовільно) з можливістю повторного складання	Здобувач має фрагментарні знання з освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм». Слабко володіє термінологією, науково-категорійний апарат не

	сформований. Має складнощі у з'ясуванні причинно-наслідкових зв'язків, не може логічно викласти програмний матеріал. Слабкий рівень сформованості компетенцій, відсутня належна організація у проведенні практичних завдань та завдань самостійної роботи. Незадовільно виражена науково-пошукова складова під час опанування освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм».
F1 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Здобувач не знає програмного матеріалу з освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм», відсутня самостійна робота і робота під час академічних групових занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батраченко І. Г. Психологія розвитку антиципації людини. Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1996. 204 с.
2. Борисюк А. С. Професійна ідентичність медичного психолога: соціально-психологічний аналіз: монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2010. 440 с.
3. Боришевський М. Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія. К.: Академвидав, 2010. 416 с.
4. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості: монографія. Суми: ВД «Еллада», 2012. 608 с.
5. Бохонкова Ю. О. Психологічні основи випереджальної стратегії поведінки особистості: монографія. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2012. 405 с.
6. Булах І. С. Психологія життєвих криз особистості. Курс лекцій: навч. посіб. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 110 с.
7. Васютинський В. О. Психологічні виміри спільноти: монографія. К.: Золоті ворота, 2010. 120 с.
8. Галян О. І. Закономірності розвитку ідеї суб'єктності особистості та її реалізації у вітчизняній освітній практиці ХХ століття. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2021. № 5. С. 82-99. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-6>
9. Галян І. М. Роль пропаганди у формуванні смислових конструктів особистості. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 24-38. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-3>
10. Галян І. М. Ціннісні суперечності в аксіогенезі особистості. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 7. С. 11-23. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-2>
11. Гоян І. М. Історико-філософська рефлексія психологізму: на перетині філософії і психології: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 360 с.
12. Гудімова А. Х. Психологічне благополуччя та патерни онлайн-поведінки користувачів соціальних мереж у повсякденності та під час пандемії COVID-19. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2021. № 5. С. 133-147. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-9>
13. Гуляс І. А. Аксіопсихологічне проектування життєвих досягнень особистості: монографія. К.: “Видавництво Людмила”, 2020. 448 с.
14. Гуляс І. А., Гоян І. М. Експлікація чинників аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень сучасної молоді. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 7. С. 41-57. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-4>

15. Завацька Н. Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі: монографія / Під ред. Н. Є. Завацької. Луганськ: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2012. 320 с.
16. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К.: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
17. Злобіна О. Г. Соціальні орієнтації та локус очікувань: динаміка особистісних змін. Соціальні виміри суспільства: зб. наук. праць. Вип. 7. К., 2004. С. 25–42.
18. Каліщук С. М. Концептуалізація екзистенціально-системної моделі реорганізації “картини світу” особистості: введення онтологічних домінант. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2020. № 3. С. 11-27. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2020-3-1>
19. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч. метод. посібник. Ч. 1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
20. Калька Н., Ковальчук З., Одинцова Г. Практикум з арт-терапії: навч. метод. посібник. Ч. 2. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 148 с.
21. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. 512 с.
22. Крупник І. Р. Особливості сімейних уявлень дітей позбавлених батьківського піклування. *Психологічний часопис*. 2017. № 6 (10). Вип. 10. С. 75-90.
23. Кобильченко В. Інтегративна парадигма як теоретико-методологічний орієнтир сучасної спеціальної психології. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 4. С. 14-23.
24. Кобильченко В. Омельченко І. Нова парадигма спеціальної психології. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2020. № 3. С. 7-14.
25. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. К.: ДП Інформаційно-аналітичне агентство, 2012. 200 с.
26. Кочубейник О. М. «Позиція дослідника» в процедурах якісного дослідження. *Проблеми емпіричних досліджень у психології*. 2010. Вип. 4. С. 174–180.
27. Кузікова С. Б., Зливков В. Л., Лукомська С. О. Особливості травмивного досвіду мешканців деокупованих територій України. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 228-243. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-13>
28. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: монографія. Суми: МакДен, 2011. 412 с.
29. Кун Т. Структура наукових революцій. К.: Port-Royal, 2001. 228 с. <http://izbornyk.org.ua/kuhn/kuhn.htm>

30. Максименко С. Д., Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога тяжким соматично хворим: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ-Ніжин: Міланік, 2007. 115 с.
31. Мельничук А. Ю., Комар Т. В., Онищук Т. П. Емпіричне вивчення вигорання фахівців соціономічного профілю засобами позитивної психотерапії. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 33-49. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-3>
32. Моляко В. А. Творческая конструкторология (пролегомены). К.: Освіта України, 2007. 388 с.
33. Москаленко В. В. Соціальна психологія: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
34. Олефір В. О., Боснюк В. Ф. Адаптація шкали психологічного капіталу (ПсиКап-12С). *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 50-71. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-4>
35. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. К.: Академвидав, 2005. 448 с.
36. Пілецька Л. С. Професійна мобільність особистості: соціально-психологічний аспект: монографія. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2014. 220 с.
37. Плохих В. В. Зв'язок копінг-поведінки з переживаннями плину часу у студентів. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 72-93. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-5>
38. Плохих В. В. Обмеження психологічних захистів на формування часової перспективи студентів. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 39-55. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-4>
39. Плохих В. В. Оцінка готовності суб'єкта до термінових дій з використанням варіацій завдань сенсомоторного реагування. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2021. № 5. С. 46-65. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-4>
40. Плохих В. В., Яновська С. Г. Статева диференціація організації екстреної сенсомоторної дії. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 7. С. 24-39. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-3>
41. Попович І. С. Дослідження психічних станів тривожності майбутніх фахівців соціономічного профілю / Психологічні ресурси в умовах життєвої та суспільної кризи: соціальний та особистісний виміри: колективна монографія / наук. редактор О. Є. Блинова, відпов. ред. В. Ф. Казібекова. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2021. С. 233-252.

42. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки*. 2015. Вип. 6. С. 145–154.
43. Попович І. С. Мотиваційний компонент соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2011. Т. XIII. Ч. 4. С. 290–297.
44. Попович І. С. Напрямки дослідження соціальних очікувань особистості: теоретико-методологічний аналіз. *Педагогіка та психологія: науковий вісник Чернівецького національного університету*. 2015. Вип. 743. С. 195–202.
45. Попович І. С. Оптимізація розвитку соціально-психологічних очікувань у студентській групі: навч.-метод. посіб. Херсон: ВАТ «ХМД», 2013. 204 с.
46. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості: монографія. Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. 504 с.
47. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практика: навч.-метод. посіб. Херсон: Олді-плюс, 2019. 158 с.
48. Попович І. С. Роль соціально-психологічних очікувань у професійному становленні та розвитку особистості. *Зб. наук. праць: філософія, соціологія, психологія*. 2015. Вип. 20, ч. 2. С. 213–220.
49. Попович І. С. Самооцінка як критерій соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2010. Т. XII. Ч. 3. С. 326–333.
50. Попович І. С. Соціальні очікування особистості як регулятор соціально-психологічної реальності. *Актуальні проблеми психології*. 2016. Т. 1. Вип. 44. С. 138–143.
51. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монограф. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.
52. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в міжособистісній взаємодії малої групи. *Проблеми заг. та пед. психології*. К. 2006. Т. VIII. В. 7. С. 259–268.
53. Попович І. С. Теоретико-методологічні виміри конструювання особистістю майбутнього. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 1(48). С. 178–188.
54. Попович І. С. Типологічні особливості очікувань. *Науковий вісник ХДУ. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ*. 2014. В. 1. Т. II. С. 64–70.
55. Прохоренко Л. І. Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 111-123. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-8>

56. Савчин М. В. Духовна парадигма психології: монографія. К.: Академвидав, 2013. 252 с.
57. Савчин М. В. Методологеми психології: монографія. К.: Академвидав, 2013. 224 с.
58. Саннікова О., Санніков О. Авантюризм і ризик у структурі прийняття рішень. *Наука і освіта*. 2018. № 9-10. С. 111-119.
59. Слюсаревський М. М., Жовтянська В. В., Скорик М. М., Хазратова Н. В. та ін. Історіографічні та методологічні координати теорій соціальної психології: монографія / За наук. ред. М. М. Слюсаревського. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 360 с.
60. Слюсаревський М. М. Методологічна ситуація у психологічній науці і перспективи соціальної психології. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2005. В. 10 (13). С. 3–14.
61. Слюсаревський М. М. Соціальна психологія як наука в українському і світовому вимірах. *Педагогічна і психологічна наука в Україні*. Т. 3. 2007. С. 61–71.
62. Слюсаревський М. М., Жовтянська В. В., Скорик М. М., Хазратова Н. В. та ін. Історіографічні та методологічні координати теорій соціальної психології: монографія / За наук. ред. М. М. Слюсаревського. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 360 с.
63. Соболева Н. І. Соціологія суб'єктивної реальності. К.: Інститут соціології НАН України. 2002. 296 с.
64. Татенко В. О. Про теоретико-методологічні засади психологічного дослідження суспільних явищ. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2000. Вип. 2(5). С. 19–26.
65. Татенко В. О. Соціальна психологія впливу: монографія. К.: Міленіум, 2008. 214 с.
66. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії / За заг. ред. В. О. Татенка. К.: Либідь, 2006. С. 316–357.
67. Татенко В. О. Сучасна психологія і теоретично-методологічні проблеми: навч. посіб. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. 288 с.
68. Титаренко Т. М., Кочубейник О. М., Черемних К. О. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності: монографія. К.: Міленіум, 2014. 206 с.
69. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості: навч. посіб., 2-е вид. К.: Каравела, 2013. 372 с.
70. Фрейд З. Основні категорії психоаналізу (з німецької переклала А. Березінська). *Всесвіт*. 1991. № 5 (749). С. 164-170.

71. Фройд З. Вступ до психоаналізу. Переклад з німецької: Петро Таращук. К.: Основи. 1998. 709 с.
72. Чебикін О. Емоційний інтелект, його пізнавально-мисленнєві ознаки та функції. *Наука і освіта*. 2020. №1. С. 19-28.
73. Чепелева Н. В. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія / за ред. Н. В. Чепелевої. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 276 с.
74. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч. посіб. К.: Вища школа, 2006. 679 с.
75. Gergen K. J. Social Psychology and the Wrong Revolution. *European Journal of Social Psychology*. 1989. Vol. 19(5). P. 463-484. DOI:[10.1002/ejsp.2420190513](https://doi.org/10.1002/ejsp.2420190513)
76. Gergen K. J., Thatchenkery T. J. Organization Science in a Postmodern Context. *Journal of Applied Behavioral Science*. 1996, Vol: 32. P. 356–378. DOI:[10.1177/0021886396324002](https://doi.org/10.1177/0021886396324002)
77. Hulias, I., Karpenko, Z. Axiopsychological Differences of Men's and Women's Gender Displays in Modern Ukraine. *Journal of Education Culture and Society*. 2022. Vol: 13(1). P. 351-368. <https://doi.org/10.15503/jecs2022.1.351.368>
78. Kelley H. H. Personal relationships: their structures and processes. Hillsdale, N.J.: L. Erlbaum Associates; New York: distributed by Halsted Press, 1979. 183 p.
79. Kelly G. A brief introduction to personal construct theory. Perspectives in personal construct theory / D. Bannister (Ed.). London, New York: Academic press, 1970. P. 1–29.
80. Kuhn, T. S. Second Thoughts on Paradigms. In F. Suppe (Ed.), *The Structure of Scientific Theories*. Urbana: University of Illinois Press, 1974. pp. 459-482.
81. Lazarus, R. S., Folkman, S. Stress, appraisal, and coping. New-York: Springer Publishing Company, 1984.
82. Nosov P., Cherniavskiy V., Zinchenko S., Popovych I., Prokopchuk Y., Safonov M. Identification of distortion of the navigator's time in model experiment. *Bulletin of University of Karaganda. Instrument and experimental techniques*, 2020. № 4(100). P. 57-70. DOI: 10.31489/2020Ph4/57-70
83. Popovych, I., Blynova, O., Nass Álvarez, J. L., Nosov, P., Zinchenko, S. A historical dimension of the research on social expectations of an individual. *Revista Notas Históricas y Geográficas*. 2021. 27. P. 190-217. <https://www.revistanotashistoricasygeograficas.cl/index.php/nhyg/article/view/365>
84. Popovych, I., Kononenko, O., Los, O., Khrystiuk, S., Avramenko, A. Expectativas sociales de los especialistas del perfil socioeconómico: formación, innovaciones, reformas. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11(60). P. 23-31. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.60.12.2>

85. Popovych, I., Koval, I., Raievska, Ya., Piletskyi, V., Buryanovaty, O., Hrynychuk, O. Dominating mental states of the representatives of individual sports under lockdown and martial law: comparative analysis. *Journal of Physical Education and Sport*. 2023. Vol. 23(1). P. 170-178. DOI: 10.7752/jpes.2023.01021
86. Popovych, I., Machynska, N., Yaremchuk, N., Korniat, V., Kurinna, V. Psycho-emotional states of future specialists in a socio-economic area under lockdown and martial law: comparative analysis. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11(56). P. 150-158. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.16>
87. Popovych, I., Shcherbyna, V., Sultanova, L., Hulas, I., Mamchur, I. Investifación de propiedades de expectativas de futuros especialistas de perfil socioeconómico. *Revista Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10(39). P. 40-49. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4>
88. Rogers C. R. Client-centered therapy: Its current practice, implications and theory. London: Constable. 1951. 592 p.
89. Rogers C. R. On Becoming a person: A psychotherapist's view of psychotherapy. Houghton Mifflin. 1961. 420 p.
90. Zaverukha, O., Popovych, I., Karpenko, Y., Kozmenko, O., Stelmakh, O., Borysenko, O., Hulas, I., Kovalchuk, Z. Dynamics of Successful Formation of Professional Identity of Future Psychologists in Higher Education Institutions. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol: 14(1). P. 139-157. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/511>